

M. BEHBUDIYNING “MUXTASAR ISLOM TARIXI” ASARINING MAZMUNI VA MA’RIFIY AHAMIYATI

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

2-son davolash fakulteti

211-"A" guruh talabasi O'rinboydan Madina

O‘qituvchi: Iskandarov Sherzod

Annotatsiya: Ushbu maqolada Mahmudxo‘ja Behbudiyning “Muxtasar islom tarixi” asari mazmuni, tarixiy ahamiyati va ma’rifiy qarashlari tahlil qilinadi. Asarda islom dinining kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari, Muhammad (s.a.v.) hayoti va islom ta’limotining tarqalishi haqida berilgan ma’lumotlar o‘rganiladi. Behbudiyning asarni yaratishdan maqsadi – zamondosh yoshlarni ilmga, tarixni bilishga undash, diniy savodxonlikni oshirish ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: M. Behbudi, Muxtasar islom tarixi, jadidchilik, islom tarixi, ma’rifat, din, tarixiy manba.

Mahmudxo‘ja Behbudi (1875–1919) — o‘zbek jadidchilik harakatining eng yirik vakillaridan biri bo‘lib, butun umri davomida xalqni ma’rifat, ilm va taraqqiyot sari yetaklashga intilgan mutafakkirdir. Uning diniy, tarixiy va ma’rifiy yo‘nalishdagi asarlari orasida “Muxtasar islom tarixi” alohida o‘rin tutadi. Bu asar XX asr boshida, ilm-ma’rifatga ehtiyoj keskin ortgan davrda, xalqning diniy bilimlarini yengil va tushunarli tarzda bayon etish niyatida yozilgan.

Asar qisqa hajmda bo‘lishiga qaramay, unda islomning shakllanish jarayoni, ilk davr voqealari, muhim tarixiy shaxslar va diniy-g‘oyaviy tamoyillar keng yoritilgan. Behbudi bu kitob orqali islom dinining asl mohiyatini ochib berishga, uni to‘g‘ri va haqqoniy o‘rganishga undaydi.

Behbudiy bu asarni diniy ilmlarni oson va tushunarli shaklda taqdim etish uchun yozgan. O'sha davrda musulmon maktablarida darslar ko'proq arab tilida bo'lgani uchun, oddiy xalq islom tarixini bilishga qiynalardi. Behbudiy shuning uchun:

islom tarixini sodda tilda tushuntirish,

yoshlar ongida ilm-ma'rifatga qiziqishni uyg'otish,

dinni to'g'ri anglashga yordam berish, kabi maqsadlarni ko'zlagan.

Asar mazmunan ikki asosiy bo'limdan iborat:

Behbudiy Arabistonning geografik holati, qabilalar hayoti, jaholat davri e'tiqodlari, ijtimoiy tuzum va madaniyatini tahlil qiladi. U bu ma'lumotlarni berish orqali islom paydo bo'lgan muhitni ko'rsatadi.

Asarda Payg'ambar (s.a.v.)ning tug'ilishi, ilk vahiy, Makka davri, hijrat, Madina davridagi islomning kuchayishi, g'azotlar, davlatchilik tizimi, vafotlari batafsil bayon etilgan.

Soddalik va ravonlik. Behbudiy asarni murakkab diniy terminlarsiz, o'quvchi tushunadigan uslubda yozgan.

Obyektivlik. U tarixiy voqealarni imkon qadar aniq manbalarga asoslanib yozgan.

Ma'rifatparvarlik. Asarda doimo ilm, birlik, adolat, poklik kabi qadriyatlar targ'ib qilinadi.

Tarixiy faktlar bayoni. U Payg'ambar (s.a.v.) hayoti va ilk islom davlati qurilishidagi muhim voqealarni faktlar asosida taqdim

Behbudiyning bu asari o'zbek xalqi uchun bir necha sababga ko'ra muhim:

Islom tarixini xalq tilida tushuntirgan ilk kitoblardan biri bo'lgan.

Jadid maktablarida darslik sifatida keng qo'llangan.

Yoshlarning diniy-ma'rifiy dunyoqarashini boyitib, milliy uyg'onish jarayoniga hissa qo'shgan.

Islomning asl mohiyati – adolat, tinchlik, ilmga chaqirish ekanini ko'rsatgan.

Behbudiy uchun islom – faqat diniy tizim emas, balki ilm, madaniyat va taraqqiyotning asosiy omili edi. U musulmon jamiyatlari taraqqiyotdan orqada qolishining sababini ilmning yo'qligida ko'rgan va bu fikr mazkur asarda yaqqol aks etgan.

Asarning bugungi kunda ahamiyati

Bugungi kunda “Muxtasar islom tarixi”:

islom tarixini o'rganayotgan talabalar uchun asosiy manbalardan biri,

o'zbek jadidchilik harakati tarixini tadqiq etuvchilar uchun muqim ilmiy material,

yoshlar uchun esa ma'naviy tarbiya vositasi hisoblanadi.

Behbudiy islomni ekstremizm, jaholat yoki siyosiy manfaatlar bilan emas, balki ilmiy va ma'rifiy yondashuv orqali tushuntirgan.

Mahmudxo'ja Behbudiyning “Muxtasar islom tarixi” asari o'z davrida ham, bugungi kunda ham bebaho manba sifatida qadrlanadi. Asar islom tarixining shakllanishi, Muhammad (s.a.v.) hayoti va islom davlatining asosiy tamoyillarini sodda, ilmiy va ma'rifiy ruhda yoritib beradi. Behbudiyning asosiy maqsadi – yoshlarni tarixni bilishga, ilmga intilishga va dinning asl mohiyatini chuqur anglashga da'vat qilish bo'lgan. Shuning uchun asar nafaqat adabiy yoki diniy manba, balki ma'naviy-ma'rifiy qo'llanma sifatida ham ahamiyatini yo'qotmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Behbudiy M. Muxtasar islom tarixi. — Toshkent: 1910–1912 yillar nashrlari.
2. Abdullayev S. Jadidchilik harakati tarixi. — Toshkent: O'zbekiston, 2015.
3. Qosimov B. Mahmudxo'ja Behbudiy: Hayoti va ijodi. — Toshkent: Ma'naviyat, 2006.

4. Rasulov R. O‘zbek diniy-ma’rifiy fikr tarixi. — Toshkent: Fan, 2018.